

ЗАМАНЫ

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ОНОУЛАШЫУ

Сёлешюню баш темасы Шимал Кавказы социал-экономика жаны бла айнытыу болгъанды

Россеини Правительствосуну Председатели **Дмитрий Медведев** Шимал-Кавказ федерал округну социал-экономика айнытыу вопроса жаны бла правительстволу комиссияны жыйылыуун Ессентуклада бардыргъанды. Аны ишине Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Юрий Коков** къатышханды эм сёлешгенди. Регионда туризми айнытыу амалла сюзюлгенди.

Шимал Кавказда, деп белгилегенди премьер-министр, жыйылыну ача, туризми кенг жайылган төрт тюрлюсюнден юсюнен ёсдюрюрге онг барды: тау, бальнеология эм маданият-тарых. Былтыр регионну битеу курортларын 1,5 миллион чаклы бир турист жокълагъанды. Тау-лыжа бёломде айныу бегирек эсленеди. Эки жылга ол эки кереге кёбейгенди. Алай, экспертле берген багъа кёре, Шимал Кавказ жылга 10 миллион адам чаклы бирге къонакбайлык эталлыкды. Бу борчну тамамлар ючюн проект мадарны кенгирек хайырланьырга кере-

клиси айтылганды, «заман болжалны да кесгин салып эм кёрюмдөлени белгилеп».

Тау-лыжа туризми юсюнден айта, **Дмитрий Медведев** юч баш магъананы тутхан проектлени санында Къабарты-Малкъарда «Элбрусну» белгилегенди. Республика эм кёп турист келген регионланы санындады (2016 жылда 420 миң адам, 2015жыл бла тенгешдиргенде, 40 процентге асламырак).

- Тау-лыжа туризм рынокда конкуренция бийикди, сервисге излемле тохтамай ёсгенлей турадыла. Бизге качество жаны бла да арта квалырга жарамайды, аны ючюн бийик квалификация кадрла керекдиле, аланы хазырларга эм аттестацияларын бардырырга тийишлиди. Дагыда бир магъаналы зат - туристлени жашауларыны бла саулыкларыны страховкалары. Таулада не да болады, аны себепли страхование бери жетерге керекди. Алыкъа уа ол жаны бла проблемала бардыла, - дегенди Рос-

сейни Правительствосуну башчысы.

Сюзюлген соруу бла тюзюллей байламлы болган ишге **Юрий Коков** авиация ызыны кыраууна санагъанын билдиргенди. Ол, республиканы оюучусуну оюмуна кёре, туристлени келиушлери ёсдюрюуден сора да, Къабарты-Малкъарда жашагъанлагъа бек магъаналыды. «**Дмитрий Анатольевич**, ол жаны бла халпарлысыз, мен аны билдирген эдим. «Россеини 2010-2020 жыллада транспорт системасын айнытыу» кырал программдан Къабарты-Малкъар чыгарылгъаныны юсюнден айтама. Анда 9,7 миллиард сом жангы аэропортну кырулушуна берилирге

деп белгиленген эди. Бююну а учуу-кыюну ызыны жангыртыуу юсюнден сагъынады. Биз кесибиз инвесторну табабыз деген келишим да болган эди. Аны тапханбыз. Жангы аэровокзалны проекти хазырды. Бусагъатдагы аэропорт 1974 жылда хайырланьырга берилгенди. РФ-ни Минфинине республиканы белгиленген программага къошуу бла байламлы вопроса жангыдан кыарарга буйрукъ бериригизни тилейме». Бу ишге изленген ырысхыны ёлчими 3,9 миллиард сом чаклы бирди.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

Ыспасау

Юрий Коков бу магъаналы ишге къатышханлагъа жюрек ыразылыгъын билдиргенди

Нальчикде Мальбахов орамда темир жолу бир кесегин бла кёпюрю кетериу жумушла башланганлары эмда аланы орунларына автомобиль жол ишлерге белгиленгени бла байламлы КъМР-ни Башчысы **Юрий Коков** тийишли министрстволаны бла ведомстволаны, шахар администрацияны бла келечилери бла иши кенгеш бардыргъанды.

Ол объектлени хайырлануу иги кесекден бери да кыоркчулу болуп келеди. Ала ишленгенли кырык жылдан артык болды. Кеслери да ол заманда шахарны кыйырында промышленность зонаны ичи бла ётгенди. Бююнюлде алайы административ арага айланганды. Аны бла кюн сайын тоннала бла отлукъ жау материалла эмда адамланы жашауларына бла саулыкларына кыоркчулу башха жюкле ташыладыла. Анга бир мадар этигиз деп тюрлю-тюрлю учреждениялагъа тарыгъуула барып тургъандыла.

Юрий Коков Россей Федерацияны Транспорт министрствосуну, «СЖЖД» ОАО-ну регион

филиалына тийишли оноула этгенлери ючюн (**М.Ю.Соколов**ну бардыргъуу бла 2016 жылда 28 декабрьде «Нальчик» темир жолну бир кесегин жабыну эмда аны орунуна автомобиль жол ишленуу низамы къабыл кёрюлген эди), андан сора да, къоранчла этерге тыюшениликке, бу ишге юлюшлери кыошуудан арта турмагъан бизнесменлеге да жюрек ыразылыгъын билдиргенди. Шахарны башчыларына уа предпринимательге хар не жаны бла да тутучулукъ этерге, аланы андан ары ишлерине да болушуп турурга буюрулгъанды.

Кенгеште сюзюлген темага кёре КъМР-ни кырулуш, **ЖХХ** эмда жол молк министри **Вячеслав Кунижев**, КъМР-ни Транспорт эмда связь жаны бла кырал комитетини председатели **Арсен Кудав**, Нальчик шахар округну администрациясыны башчысы **Арсен Алакаев** сёлешгенди.

КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасы.

КЕНГЕШ

Перинатал арада оборудование салынады эмда кадрла хазырлаууна кыайгысын кёредиле

КъМР-ни Башчысы **Юрий Коков** республикалы перинатал араны хайырлануу жаны бла халны юсю бла иши кенгеш бардыргъанды. Анга КъМР-ни Правительствосуну Председатели **Мусукланы Алий**, тийишли министрстволаны бла ведомстволаны башчылары да къатышхандыла.

Республиканы оюучусу Россеини Саулыкъ сакълау министрствосу бла бирге къабыл кёрюлген болжаллагъа кёре перинатал араны кырулушу 2016 жылда декабрьде окъуна бошалгъанын эсертгенди. Бусагъатда анда шенднюю оборудование салына турады эмда аны бла ишлериклени юйретуу барады.

Бу саулыкъ сакълау учрежденияны хайырланууга беруу

бла байламлы борчла къалай толтурула тургъанларыны юсюнден **Мусукланы Алий**, КъМР-ни Башчысыны кырал властыны федерал органлары эмда Москваны Правительствосу бла байламлыкъланы жалчытыу жаны

бла энчи келечиси - КъМР-ни Правительствосуну Председатели орунбасары **Геннадий Губин**, КъМР-ни кырулуш, жашау журтла-коммунал эмда жол молк министри **Вячеслав Кунижев** билдиргенди.

Жыйылыу

Партнёр халла кырауу - предпринимательлеге болушуну тюз амалы

КъМР-ни Башчысында Инвестицияла эмда предпринимательство жаны бла советни кезиулю жыйылыуу болгъанды. Аны премьер-министр **Мусукланы Алий** бардыргъанды. Анда республикада кыраллы жанындан болушлукъ алган уллу инвестиция проектле жашауда къалай бардырылгъанларына, предпринимательлик бла кюреширге, ол санда кыраллы бла энчи ишлени араларында партнёрлукъ халланы айнытыуга къаллай онгла кыралгъанларына кыралгъанды.

Башында айтылган инвестиция проектле къалай толтурулгъанларыны юсюнден билдирюле бла КъМР-ни эл молк министрини орунбасары **Тимур Водахов** бла Минпромторгну башчысы **Залим-Гери Губашиев** сёлешгенди. Биринчиси Россеини Минсельхозуна быыйл тахта кёгетле сакъланычу мекямла ишлеу жаны бла тогуз проектке, малчы фермала бла байламлы ючюсюне, селекция-урлукъчулукъ араны кырулушуну юсюнден да бирине документле берилгенлерин билдиргенди. Аланы битеулю багъалары 2 миллиард сомдан асламдыла. Комиссия аладан жетисин айыргъанды. Ма алагъа битеу къоранчларыны 20 проценти

къайтарылыккъды - битеу да 207,1 миллион сом.

Докладчы жашауда бардырыла тургъан проектлени юслеринден да айтханды: «**Овоци Юга**» ООО-ну то-мат паста чыгаргъан заводу, Бахсан районда туарала сойгъан предприятие, «**Сады Баксана**» ООО-ну тахта кёгетледен 60 миң тонна сыйындырып сакъларга боллукъ мекямлары, «**ЮГ-Агро**» ООО-ну бройлер тауукъла ёсдюрюлукъ комплекси, «**Адыл-Суу**» ООО-ну осётр чабакъла жаярык мюлкю. Россеини Эл молк министрствосуну жангы амаллары, ол санда 5-процентлик льготалы кредитле беруу эмда тахта кёгетлени жарашдырыуу бёломге тутучулукъ этиу, жангы инвестиция проектлени айнытыуга кёллендиргенди.

Залим-Гери Губашиев а жыйылгъанланы эслерин эки уллу инфраструктура проектте бургъанды: таза полимерлени «**Этана**» заводуна эмда «**Каббалкентген-Д**» предпринятияга. Биринчисине кёре быыйл сентябрьде къытайлы банкла ача жиберип башларла деп сакъланады, экинчисине кёре уа сёз жангы оборудование сатып алынуу эмда томограф комплексле чыгарып башларга хазырлануу юсюнден барады.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Партнёр жалла кырауу - предпринимательге болушууну тюз амалы

Ақыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Предпринимательге тап онгла кырауу ючюн кыаллай мадарла этилгенлерини юсюнден а КъМР-ни экономиканы айнытуу министри **Рахайланы Борис** айтханды. Ол шендо, бюджетибиз ахча кытылык сынаган кезиуде, предпринимательге болушууну бек иги амалына энчи иелени бла кыралны, энчи иелени бла муниципалитетлени араларында партнёр жалла кыраууну санаганды.

КъМР-ни Парламентини Экономика, инвестицияла эмда предпринимательство жаны бла комитетини председатели **Заур Апшев**, муниципал кыралыуаны башчыларына айланып, предпринимательден алауу законлу излемлерине тѳбengi чиновникле тийишлисича эс бурмаганларына тарыгыула кѳп келгенлерин белгилегенди эмда ол жанына сакъ болуруга чакъырганды.

Саулукъ сакълауу министри **Светлана Расторгуева** медицина жаны бла энчи иелени бла кыралны араларында партнёрлукъ бла байламлы проектлени юслеринден айтханды. Сѳз Нальчикде бла Бахсанда гемодиализ арала кыраууну, Клиника-диагностика араны бла кѳзлеге багыуучу клиниканы юслеринден барганды.

Жыйылыуу ахырында **Мусукланы Алий** СКФО-да инвестиция проектлеге себеплик этиуноу жангы

схемасыны юсюнден предпринимательге билдирге кереклисин чертгенди. Аны маганасы уа былайды: кырал Айныну корпорациясыны юсю бла проектин капиталына киреди (кыралны юлюшю 41 процентден кѳп болмазга керекди). Арта аны юлюшюн проекте ахчасын кыошанладан бири сатып алырга онгу болууча этерге тийишлиди. Программага кирир ючюн, кысыха заманны ичинде документлени бир талайын жыйышдырырга керекди. Ала быйыл апрельге дери айнадыла.

АСЛАНБЕКЛАНЫ Х. СУРАТ А.ЕЛКАНОВНУДУ

Комиссия

Арбазла сыфатларын тюрлендирликдиле

Правительствону ююнде «Шахарлада шендоюго болумла кыраууга» деген баш маганалы проектни жашауда бардыруу жаны бла ведомстволары комиссияны жыйылыуу болганды. Аны премьер-министр **Мусукланы Алий** бардырганды. Баш доклад бла уа КъМР-ни кыраулуш, ЖКХ эмда жол мюлк министри **Вячеслав Кунижев** сѳлѳшгенди.

Шахарда шендоюго заманга келишген болумла кыраууну проектинде кѳре муниципалитетлеге федерал бюджетден кѳп фатарлы юйлени арбазларын тап халга келтириуге ахча бѳлонеди. Быйыл республика 170 миллион сомдан аслам алганды, кесини жанындан да анга 15 миллион сом чакълы бир кыошанды.

Жыйылыуда ол ахчаны быйыл Нальчик шахар округу бла байламлы проекте берирге онуу этилгенди. Аны бла бирге муниципал кыралыуага келир жылда да ол жумушка ахча алыр

ючюн 2022 жылга дери жарашдырылган программаларын хазырлап, 1 сентябрьге дери берирге кереклиси эсгертилгенди.

Андан сора да, Нальчик шахар округу бу ишге кыаллай бир сом кыошарыгы да тохташдырылганды - битеу бѳлонген ахчаны 2 процентин. Тамамланлык ишлени баш тизмеси уа федерал даражада кыбыл кѳрюлгенди. Муниципалитет кеси сайларга болулук ишлеге уа кир-кипчикни жырарча контейнер майданла (жер тубюнде) кыраууну кыошарга онуу этилгенди.

Кѳп фатарлы юйледе жашаган ахча юлюшлерини ѳлчѳми да белгиленгенди: арбазда сабий неда спорт майдан ишлеге онуу этилсе -25 процент, автостоянканы кыраулушуна багыасыны жартысын, жашиллендириуге эмда кир-кипчик жырарча контейнер майданлага -5 процент.

Бизни корр.

КОЛЛЕГИЯ

Табийгыатыбызны сакълауга алланган жумушла кюч ала барадыла

КъМР-ни Табийгыат ресурслар эм экология министрствосуну бу кюнде бардырылган коллегиясыны ишине КъМР-ни Правительствосуну Председатели биринчи орунбасары - эл мюлк министри **Сергей Говоров**, ведомстволары аралы комиссияны кыраууну, жер-жерли администрациялары башчылары бла келечилери, министрствону бѳлюмлерини таматарлары кыатышхандыла. Анда 2016 жылны эсеплери чыгарылгандыла, быйылга борчла белгиленгендиле.

Жыйылыуу башлай, министр **Биттийланы Хаким** болжалга салмай тамамларга керек болган жумушлары дагыда бир керѳ эсге салганды. Ол санда «Кызыл китапны» жарашдырып басмаларга, запovedниклерибизни тап халга келтирирге, эплени бла шахарлары тазалыкларын жалчатырга тийишли болганын чертгенди. «Биз алауу юслеринден хар жыйылыуубузда айтабыз, иш а артык алаят бармайды», - деп кыаты айтханды ведомствону башчысы.

Аны орунбасары **Олег Коновалов** а былтыр кыудуретни сакълау эмда табийгыатны аяулу хайырлануу жаны бла департаментини ишине юсюнден билдиргенди. Ол айтханга кѳре, суу сакланган зоналарга, Тамбукан эмда Сухое келлени республикада кесеклерине челе салынгандыла. Малка эм Бахсан череклени жагалары бегитилгендиле. Чегем, Деменюк, Псыгансу черекле жайылмазча мадарла этилгендиле. Аллай ишле Нальчик, Акъ-Суу, Нартан эмда Аргудан черекледе да тамамланыла турдыла.

Олег Коновалов экология экспертиза эмда кыалган - кыулганлары кетериу, утилизация этиу жаны бла тамамланлык ишлени планы жарашдырылганын да билдиргенди. «Жол карта» жети пунктдан кыу-

ралганды. Анга кѳре, кир-кипчик тѳгюлген полигонла эмда кыагытыны, ташны, пластик орунланы, дагыда алага ушаш затланы бир-бирден айыргъан пунктла кыраллыкыдыла.

Бусагъатда багуш жыйылган 112 жер барды. Нальчикде кыалган-кыулганлары жарашдырган завод ишлеп башлаганды. Прохладныйде полигонда да аллай цех кѳп кыалмай ачыллыкды. 2016 жылны 1 декабринден башлап тѳгерекде кыудуретге халеклик салган объектлени эсепле алган кырал информация система ишлеп башлаганды.

Озган жыл эки проектке кырал экология экспертиза этилгенди. Тырныаууну тау-байыкыландыруучу комбинатыны производствосуну эрттеден бери да турган кыалган-кыулганлары, Май, Терк районла эмда Бахсан шахар округда эркинликсиз кыралган багуш тѳбеле да кетериледиле. Жылны ичинде кырал регион экология надзор 240 тинтиу бардырганды. Табийгыатха хата салганы хазна кыалмай барысы да жууаула тартылгандыла, алага тазир салынганды.

Докладчы айтханга кѳре, «Санитар болумга ведомстволары комиссия сакъды. Эркинлик берилмеген жерледе кир-кипчик тѳгюлюп турганын

кѳргенлей, район эм шахар администрациялары башчыларына билдиреди, алауу кетерилерин кыаты сураиды. Аны санитар болумуну юсюнден отчетлары ай сайын КъМР-ни Правительствосуну бериледиле.

Былыр 488 рейд бардырылганды, алауу эсеплерине кѳре, онки муниципал кыралыуу административ жууаула тартылганды, 161,0 минг сомга тазир салынганды. 31 мартдан 31 майга дери бардырылган тѳрели экиайлыкны кезиунде 5182,21 гектар жер, жол жанларыны 652,3 километри тазалангандыла, 1154 терек, юлюк орнатылгандыла.

2017 жылга борчланы юслеринден айтханды. «Таза кырал» деген проектке кѳре, Май, Терк, Бахсан районлада кир-кипчикни кетериуноу кыларга, кыудуретге хата салган объектлени эсепле алынуу андан ары бардырырга, кырал экология экспертизаны тохтазмазга, «ETANA» табийгыатха келтирген зараны быйылны 31 мартына дери туура этерге эм башха ишлени да тамамларга белгиленгенди. Суула сакъланган зоналары, жер байлыклары кыазыуу жаны бла ишлени тап халга келтириуге, кырал экология надзорну бютюн кючлендириуге энчи эс бурулулукду.

Андан сора Жаныуарланы сакълау жаны бла департаментини башчысы **Аслангерий Табухов** сѳлѳшгенди. Ол учулук эмда учуу мюлке болумну юсюнден тынгылы билдириу этгенди.

-Былыр бизни ведомствосуну бойсунууда болган жер 470,845 минг гектардан 575,877 минг гектарга дери кенгертилгенди. Озган жылда учулук бла кюреширге эркинлик берирбизни тилеп 6121 адам заявлени келтирген эди. Былайда чертип айтырга тийишлиди: учулук бла кюреширге ыразылыклары болганлары саны жылдан жылга ѳсѳ барады, алай эсе уа, бюджетге тыошген ахчаны саны да кѳбейеди. Биз учуула бла дайым да тубешип, аныгылауу иш бардырабыз, ол санда асламлы информация органлары болушуклары бла да, - дегенди докладчы.

Кыургъакъ кырдыкны кюйдюрю кыанатылауга, жаныуарлауга да уллу заран салады. Аны тыяр ючюн алач мюлке ишлегенле кыларандан келгенни аямайдыла. «Дагыда бизни череклени эркинликсиз тыйуу, аладан ууакъ сыгырыны алыу да тынгысыз этдиреди. Былыр аллай бузукълажа бла байламлы 27 протокол жарашдырылганды. Быйыл а табийгыатха заран салганла эмда

эркинликсиз ууга чыкыганла бла да кюрешни кыатыландырырга белгиленди, аны ючюн деп энчи план жарашдырылганды. «Астреб» деген халкъ дужина кыраууга келишим этилгенди», - дегенди Аслангерий Табухов.

Жыртыч жаныуарлары элге киргенлерине, маллага заран салганларына тарыгыулауга да эс бурулмай кыалмайды. Былыр алай бла 139 бѳрѳ, 827 шакал, 447 тюпюк, 659 хауле ит, 44 енот маталлы ит ѳлтюрюлгенди. Тонгузлага тийиучо африкалы ѳлет жайылмазча мадарла да этиледи. Кыабанлары тинтирге деп Ставрополь край, Шимал Осетия-Алания бла да келишимле этилгендиле. Былыр аллай ауруулары болганы ачыкланган 47 кыабан ѳлтюрюлгенди.

Республиканы Кызыл китапны юсюнден да айтылганды жыйылыуда. Анга кирлик жаныуарлары тизмеси жарашдырылганды. Жууаулы редактору академик Залиханлы Михаилды. Китапны жангыдан басмаларга 5,0 миллион сом бѳлонгенди деп Аслангерий Табухов аны экинчи кесегин чыгарырга болушханлага ыразылыгын билдиргенди. Ол санда КъМР-ни Парламентини комитетини председатели Сафарбий Шхагаповду, Тау территориялары экология институтуну директору Фатимат Тембовадыла.

Дагыда Китапны жарашдырырга белгили алим РФ-ни сылыуу экологу Борис Туниев, биология илмулары докторлары алимле Эмиль Нарчук, Олег Негребов, Семен Кустов, Максим Набоженкоудыла. Бу алимле кесерини тийишли юлюшлерин кыошадыла.

Ахырында департаментини башчысы экологияны жылы бла байламлы тамамланлык ишлени эмда 2017 жылга борчланы юслеринден айтханды.

ХОЛАЛЛАНЫ Марзият.
Суратны автор алганды.

ШАХАР

Темир жол кетерилип, Толстой орам Калужный бла байланырыкыды

Тюнене Нальчикде Калужный орамда темир жолну кетерип башлагандыла. Кюн ортада былайтын баргъан водительле алайда кюрошген ишчилени, энчи техниканы да кюрошген болурула. Нальчик шахарны мэрини орунбасары Мухамед Бегидов билдиргенича, 20-чы номерли темир жол кюранчлы болгъаны ючюн былтыр РФни Транспорт министерствосу аны жабыуну эмда кетериуну юсюнден оюнуу кыабил кюрошгенди. «Бюгон а ол документни толтуруп башлаганбыз», - дегенди ол.

Озгъан ёмюрно 90-чы жылларында Нальчикни эт жарашдырыучу заводу, кондитер фабрика эм башха предприятияла кеслерини ишлерин тохтатхандан сора темир жол да керек болмай кыалганды. Аны узунлугу 3,2 километрди. Бюгонлюкде аны бла хайырланган энчи предпринимательле товар арбазгъа кючюрюлгендиле. Алайдан чыгарылган кюрулуш материалланы уа поездле артык кюп жюромеген жолда да жангыдан хайырлангырга онг боллукъду.

Алай бла Калужныйни бла Толстой орамланы бирге кюшаргъа мурат барды. Ол а шахарны ара орамларында машиналаны азайтырга онг берилканды. «Былайда тюенчикни иеси да ол шахарчылагъа

таплыкыгъа этилгенин ангылап, межамын кетерирге эркинлик бергенди. Анга башха сатыу-алуу жер берилликди», - дегенди Бегидов бизге.

Битеу бу жумушлу уа Мальбахов атлы орамда путепроводну кетериуге хазырлануу жумушланы чеклеринде этиледди. Бегидов билдиргенича, былтыр аны халы жангыдан сююзюлгенди. «Ол осал болумгъа жетгени энтта да ачыкъланнганды. Аны жууук кюнде кетерип башларгъа мурат барды», - дегенди ол.

Битеу тюроениуле бла бирге шахарны ичинде пассажир транспортну схемасы да жангыдан кюраллыкды. Андан сора да, бу кезиуде Ногмов эмда Ке-

шовак орамла, алгынча, эки жангына да ачык этилликдиле. «Битеу ремонт-тапландыруу жумушланы кысха заманны ичинде бошаргъа кюроширик-биз. Бир кесек кыйналыргъа да тюшерикди, шахарчыладан аны ючюн кечигилик тилейбиз. Болсада битеу бу жумушлу Нальчикде жолланы эркин этер мурат бла толтуруладыла», - дегенди ол.

Алай бла бир ыйыккъдан Мальбахов орамда жол жабыллыкды. 1 августха дери путепроводну кетерип бошаргъа мурат барды. Тапландыруу жумушлагъа ахча КъМР-ни Жол фондундан бёлюнеди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Эл мюлк

Грантланы - мюлклерин тапландырыргъа

Эл мюлкде ишлегенле кыралдан берилген ахчаны кюралданы кыраган комиссия Терк районда бир миллион бла беш жюз сомгъа дери грантла алгъан фермерле ахчаны кыалай хайырланганларын тинтгенди. Биринчи болуп сюзючуле район арагъа жууук органгъа Интернациональное элге баргандыла. Анда бир талай мюлкде халгъа кырагандыла.

Альберт Балкаровну фермасында юч адам ишлейди, 2016 жылда ол грант ахчаны хайырлангы, сют малчылык бла тири кюрошип башлаганды. Алгъа симментал, кызаха кумалы ийнекле алганды. Энди Воронеж областдан жетмиш кызыл кюлан мал келтирирге деп турадыла. Мындан ары да ишни айнытыр умутлудула.

Бу мюлкде сютно жарашдыругъа аслам эс бёлюнеди. Фермагъа газ, ток, жылуу, исси суу да жетдирилгенди. Альберт Балкаров айтханнга кюре, сют малчылык, айхай да, башхаладан кыйыныракъ болады. «Алай тюшген файдасы уа кыуандырады. Сёз ючюн, этили малны сау жыл багъаргъа керекди. Сют, бишлагъа а хар кюнден сатыладыла эмда кюлгъа ахча тюшгенлей турады. Аны бла уа керегибизин жалчытабыз», - дейди фермер.

Комиссияны келечилери кюрошлени ыразылыклары билдиргендиле. Терк районну администрациясы башчысы Муаед Дадов грант ахча, ол а бир миллион бла алты жюз мингге жууук сомду, толусунлай тийишли жумуш-

лагъа кюратылгъанын чертгенди. «Аны бла бирге Альберт Балкаров кесини ахчасын да кюратханын кюребиз. Быллай бир жумушну тынгылы тамамларгъа жалаанда грант жетерик тойюл эди», - дегенди Дадов.

Комиссияны келечилери, эмда дагында бир талай мюлкде болуп, анда кюрошлени бийик багъа бергендиле. Терк районда малчылыкны айнытыргъа онжети мюлкню башчыларына болушлук берилгенди былтыр. Аладан асламысы ишни кыалай кюраганларына, кыралдан алгъан ахчаны кыалай кюратханларына кыраганды комиссия. Энтта кыалган мюлкде да болуп, ала да грантланы кыалай хайырланганларын тинтирикди.

Бизни корр.

Субботник

Кёллери кётюрюлюп

Озгъан шабат кюн Тёбен Черем элли орта школунда субботник бардырылганды. Анга 5-11-чи классланы окуучулары бла устазла да кыатышхандыла.

Ала былтырдан кыалган хансны, кир-кипчикни кетергендиле, мекамны арбазын ариу сыйпап, тегерекни тазалагандыла. Кюн ариу, чуукъ, жаз башыны келгенини белгисин бере эди, ол себепден бу магъаналы ишге кюшулгъанлары барысыны да урунуу итениулюкклери улуу эди. Ала, муну бла чекленип кыалмай, школда энтта кюп тюролюк суботникле бардырырга таукедиле.

БАЙТУУГЪАНЛАНЫ
Исмайл.
Сурат авторнуду.

Шимал Кавказ кюн сайын

Осетинлини культуралары - Мадридде

Мадридде осетин диаспора миллет культураны кермючюн кюрап, Испанияны ара шахарында жашагъанлары Шимал Осетия бла шагырей этгенди. Мадридчилеге миллет литература, тёрели кийимле, Шимал Кавказны халклары жюрошген адырла эмда башха керекли затла кюроштолгендиле. «Алан халкыны нарт эпосу» бла байламлы суратлагъа, китаплагъа, башха шартлагъа да келгенле энчи эс бургъандыла.

Кермюч ачылган кыуанчлы ингриде кыонакъланы миллет осетин ашарыкыла бла сыйлагандыла. Экспозиция 15 мартха дери ишлерикди, деп билдиреди ТАСС диаспораны пресс-службасыны билдириуне таянып.

Дагыстанда сириялы балалагъа кыарарыктыдыла

Дагыстанны башчылары жайда Сириядан сабийлини алып, алагъа бакъдырууну кюрошрга хазырдыла. Саууз балачыкъланы Каспийни жагъаларындагы санаторийлеге бла пионер лагерлеге жиберирге белгиленеди, деп билдиреди ТАСС. «Тенгизни боюнунда бизни аламан сабий лагерлерибиз бардыла, алада медицина болушлукъ, башха жумушла бла жалчытуу да иги кюралганды», - дегенди республиканы правительствосуну председатели Абдусамад Гамидов.

Кыарачай-Черкес таза регионнга саналады

2016-2017 жылланы кыш кезуиюну эсеплерине кюре,

Кыарачай-Черкес Шимал-Кавказ федерал округу регионларыны араларында экология жаны бла бек тазагъа саналганды. РФ-ни субъектлерини экология рейтингини «Жашил патруль» битеуроссей жамаат организация жарашдырганды.

Анда Кыарачай-Черкес Республика 17-чи тизгиндеди. Андан ёрге Шимал-Кавказ регионланы бири да кётюрошталмаганды. Кыбарты-Малкыар 32-чи жердеди, Ставрополь край андан эки пунктха энишгедеди, Чечен Республика 41-чи тизгиндеди, аны ызындан Ингушетия келеди. Дагыстан 47-чи тизгинде тохташханды, Шимал Осетия - Алания уа кыошуларны барысында да энише кетгенди - 71-чи жерге. Бу шартла «Кавказ бюгон» порталдан алыннгандыла.

Бек кючюлю гежефеле

Владикавказда эриширикдиле

24 мартда Шимал Осетияны ара шахарында дуняны эм кючюлю

гежефелери «Сборная России-Сборная мира» деген тобешиуну чеклеринде эриширикдиле. Россейни жыйымдык командасыны баш тренери Дзамболат Тедеев wrestrus.ru-гъа билдиргенге кюре, Владикавказ олимпиадалы чемпион Владимир Хинчегашвилини (Грузия), дуняны чемпиону, Рио-2016 Олимпиаданы призёру Тено Петриашвилини (Грузия), Франка Чамизону (Италия) эмда Олимпиада оюнланы кюп башха чемпионларын бла призёрларын сакълайды.

Бу тобешиуге биз битеу дуняны бек кючюлю спортчуларын эмда казак республикаланы башчыларын да чакыргъанбыз. Бизни муратыбыз - Россейде эмда жер жюзюнде да эркин тутушууну даражасын кётюроуду, - дегенди тренер.

Бир жолгъа - онеки той

Сезиничи мартда Грузияны «Сафия» арасында Россейни

Жигити Ахмат-Хаджи Кадыров атлы фонду болушлукъу бла 12 жашны бла кызыны тойлары болганды. Ол жаш адамла барысы да КВН-нге кыатышхонладыла эмда маданият жаны бла ишлейдиле. Алагъа тойларын ётдюрюрге Регион жамауат фонду президенти Аймани Кадырова себеплик этгенди. Кыуанчха Чеченни башчысы Рамзан Кадыров да кыатышханды эмда жангы юйор кюрошланлагъа алгыш сёзле бла бирге, насийхат да этгенди, деп айтылады «Кавказ бюгон» порталда.

Махачкыалада метросуз кыйынды

Sevench («Седьмой канал») интернет издание билдиргенге

кюре, Махачкыаланы промышленность, транспорт, связь эмда жол мюлк управлениасыны таматасы Саадула Исмаилов Дагыстанны ара шахарында метрону кюрулушу кыачан башланыргыны юсюнден соруугъа жууап бергенди. Ол оюм этгенден, аны юсюнден айтыргъа эртеди, нек дегенде Махачкыаланы халкы алыкы миллион адамгъа жетмейди.

Махачкыалада метрополитен ишлеуно юсюнден хапарла бир нечча жылны ичинде айтылып келедиле. Нек дегенде ара шахарда жоллагъа бек улуу ауурлукъ жетеди, орамлада маршрут таксиле бир да болмагъанча кюлдюле, автомобильле жолда ёталмай сагъатла бла сакълайдыла. Андан сора да, Махачкыаланы жери асыры кенден, аны бир кыйырындан башхасына жетгини жамауатха кыйналыргъа тюшеди.

«Кёк кит» жабылганды

Экстремизмге кыажу кюрош бардыргъан арада кюлукъ

эттенле социал сетледе сабийлини бла жаш адамланы кеслерин ёлтюрюрча халгъа жетдирген тёрт кыуууну ишлери тохтатылганды. Аны юсюнден Россейни МВД-сыны Ставрополь крайда Баш управлениасыны регион штабыны башчысы Юрий Плющ билдиргенди. ««Кёк кит» деген аты жюрошген ол тёрт кыуууну ачыкъланнгандан сора, аланы Роспотребнадзор жапханды», - деп кюшханды ол. Аладан бирине жазылгъанлары араларында Ставрополь крайдан аксылбалык болмагъан сабийле да бар эдиле.

Басмагъа ТЕКУЛАНЫ Хауа хазырлаганды.

КЪУЛИЙЛАНЫ КЪАЙСЫН ТУУГЪАНЛЫ 100-ЖЫЛЛЫГЫНА

Закийни поэзиясы - адабият кёчюрмеледе эм ёз тилинде

Филология илмуланы доктору, профессор, КъМКЪУ-ну орус тил эм битеуло тил билим кафедрасыны таматасы Башийланы Светлана Къонакбиевна «В оригинале и переводе» (1990ж.) деген магъаналы китап чыгарганды. Бююн ол чыгармадан юзюкню басмайбыз.

Къулийланы Къайсыны назму жыйымдыклары жаланда орус тилде угъай, англиз, монгол, поляк, чех, болгар, украин эм дунияны кёп бирси халкларыны тиллеринде да чыкыгъандыла. Кесини устазларыны арасында ол Пушкинни, Лермонтовну, Тютчевни, Блокну, Ромен Ролланни эм Стефан Цвейгни, Лорканы бла Верхарны, Есенинни бла Шолоховну да сагъынады.

Тарых кенгликлени эсге ала, бизни кёп миллетли къыралыбызны фахмулу поэтлерини жулдус сюрююне аварлы Расул Гамзатовча неда малкъарлы Къулийланы Къайсынча, кеслерини ана тиллеринде жазып, чыгармалары бирси халкларыны тиллерине кёчюрюлген, поэзияны жарык жангъан жулдуслары къошулурла деп, алгъаракъда умут этип, акъылынга келтирген окъуна къыйын эди, - деп жазганды А.Микоян. -Ала, адам санлары аз болгъан халкларыны деменгили поэтери, къыралыбызда атлары айтылып, уллу халкларыны фахмулу назмулары бла тенг сюрюлген, айтылгъан да этедиле.

1972 жылда Къайсын жазычулары делегациясыны санында Францияга барганды. Экс-ан-Прованс университетте ала бла тобешиге политикагъа торлю-торлю кёз къарамалары болгъанла да келген эдиле. Ол кезиуде бу къыралда поэзиягъа сейир алай уллу туюло эди. Анга да къарамай, эм уллу аудиторияладан бирине адамла аслам халда жыйылгъандыла. Ол а Польш Элюарны назму жыйымдыкларыны тапкалада букыу басып тургъан кезиуде эди. Ма аллай уллу эс бургъандыла совет жазычулагъа.

Марсельде уа Къайсын Шуваевиче:

- Къайсы тилде жазасыз сиз,

Яков Козловский, Лейла Бекизова, Къулийланы Къайсын, Расул Гамзатов, Алим Кешоков.

мосье Кулиев эм сизни шухъугъуз Расул Гамзатов? - деп соргъандыла.

- Мен-малкъарча, Расул а аварча, - деп жуап берген эди ол.

- Сора сиз Совет Союзда алай кенг белгилемисиз, алай сююпюмо окъуйдула сизни? - деп сейирсинген эди ушакъны башлагъан. Аны ангыларгъа боллукъ жангъан жулдуслары къошулурла деп, алгъаракъда умут этип, акъылынга келтирген окъуна къыйын эди, - деп жазганды А.Микоян. -Ала, адам санлары аз болгъан халкларыны деменгили поэтери, къыралыбызда атлары айтылып, уллу халкларыны фахмулу назмулары бла тенг сюрюлген, айтылгъан да этедиле.

«Р» агъалы Къайсын, Жангы жылны аллында сени къууандырыргъа ашыгъама, - деп жазганды Ашхабаддан Ата Атаджан 1971 жылда. -Бююнлюкден арысында бизни Къайсын мени туркмен тилимде да шатык сёлешип эм жарык жырлап башлагъанды.

Кёчюрмеле магъаналыдыла эм ангылашынуулудула, ала эм алгъа бизни тилибизде жазылгъанча, ма алай эшитиледиле. Ол биринчи туркмен къарылгъашчыкъды. Китап, баям, Къаракъумну тюрлерине Къулий улуну къанат керген жырларыны уллу жыйынын дагъыда чакъырлыкъ болур».

Вацлав Йелинек, Прагадан тилманч, кесини писмуларындан биринде Къайсыны назмуларын кертикликери, алада адамны сезими терен ачыкъланганы ючюн жаратханын

билдиргенди. Ол кеси да аны кёчюрген авторладан бириди.

Бирси кёчюрмечи Витальд Домбровский поэти чыгармаларыны томун дунияны эм иги назмуларыны сериясында полякланы тилинде басмалагъанды. Къайсын Шуваевичге аллай бийикликни эм кишиликни поэзиясы бла ушакъ бардырыргъа он бергени ючюн жорек ырызлыгын билдирип, ол да къагыт жыберген эди.

Жерлешибизни жазгъанлары алай белгиле болгъан кезиуде, айхакъ да, аланы тюз кёчюрюмо проблемасы да магъаналыды. Бир талай жылны ичинде орус тили окъучулары аны назмулары бла дайым да шагъырейлендирген тилманчалары тукъум атларын санасакъ, ала иги кесекге созулган тизме окъуна болгъандыла. Н.Гребнев, О. Чухонцев, М.Дудин, С.Липкин, И.Лиснянская эм башхала, адамлагъа жаланда автор билдирге излеген сыфатлары ангылтып къыймай, аллага поэти бирсилеге ушамлагъан кесилгин, миллет энчиликлерин, ышанларын да чертенгенди.

Къайсын Шуваевич кеси да тилманчылык ишге жууаплы кёзден къарагъанды. Хар ким да билген, сойген эм иги этген иши бла юреширге кереклине ийнанганды. Кёчюрюми къалай этилген - къаруусузу, тюрсюнсюзмю огъесе назмуу

хар ышаны да сакъланыпмы - анга уллу магъананы туханды. Аны бла бирге ол не адабиятка, не окъучугъа жукъ бермезлик китапланы кёчюрюмо тюз кёрмегенди.

Къулий улу Лермонтовну, Махтумкулини, Хетагуровну аслам чыгармасы бла ишлегенди. Къыргызстанны Жазычуларыны союзуну правленини адабият консультанты эм кёчюрмечиси болуп урунганы поэти жаланда кесине угъай, къыргыз литератураны айнууна да себеплик эди. Сёзге, Т.Садыкбаевни СССР-ни Къырал премиясына тийишли болгъан чыгармасын - «Среди гор» деген романын - Къайсын кёчюргенди. Назмула тизгени бла бирге тилманчылык ишини да айыпсыз бардыргъанды, нек дегенде ол ана тилин, орус тилини да бирча иги билгенди.

Позте жазгъан чыгармаларын бирси тилге ол кеси нек кёчюрмегенини юсюнден соргъанла кёп болгъандыла. «Литературная газетага» берген интервьюларындан биринде ол былай дегенди: «Назмуланы кёчюрюрге болмайды, нек дегенде ала ритми бирси дуниясы болуп къаладыла. Сен аны толкунунда бир кере жюрегиндегин ачыкълагъан эсенг, бирси тилде кесинги кёчюралмайса. Къолдан келмейди, излегенинча тап болуп къалмайды» (1975ж.).

Къайсыны жазгъанларын биринчиле болуп кёчюргенлеге да туюло эди тынч. Назмула тышындан къарагъанда къыйына кёрюмлей, ич магъаналары бла уа терен философияны ачыкълагъанлары себепли аланы орус тилде ангылатхан женгил туюло эди. 1943 жылда позте А.Деев былай жазады:

-Баям, назмула алагъа тынч туюлодуле, ала чыгармаланы ич ауазларын эшитилмейдыла. Биз Лев Шифферсни тилегенбиз болушукъгъа. Ол кёчюрмелени оригиналгъа жуугъуракъ этерге юрешеди. Алай аны «оту жетишмейди». Бродскийни ишин да артык жараталмайма, ол асыры суратларгъа, сыфатларгъа итинеди. Сора бирде хыны, къужур эшитилген сезлени, сёз ючюн, «огонь пожрал» дегенчаланы хыйырланады. Сенде уа сёзле ангылашынуулудула, къулакъгъа аруу эшитиледиле, бийик эмоциялагъа сен аланы къыйыныкларыны юсю бла угъай, женглиликтери, азатлыклары бла жетишесе.

Биринчиле болуп поэти Орусчагъа В.Звягинцева, Н.Тихонов, Д.Кедрин, Д.Бродский, Л.Шифферс эм башхала кёчюргендиле. Арта уа - Н.Гребнев, О.Чухонцев, Я.Козловский, Б.Ахмадулина, Л.Шерешевский, Д.Долинский, М.Дудин, С.Липкин... Аллай оюм да жюрююдо, Къайсыннга тилманча бла тап туюгенди деп. «Сёзге, сизни кёчюрмечи бла насыбыгыз тутхан эди. Аны битеу ишлеринде да хар заманда текстини ана тилинде жазгъан авторну хаты бла бирге, Гребневни жумушакълыгы, жюрегинги къозгъагъан сюрюмлюлюю эсленгенгиле турадыла», - деп, Къайсын Шуваевичге узбекли поэтесса Зильфия да жазганды.

Алай а адабият кёчюрюми толугулу, тынгылыгы асламысында автор оригиналда хыйырланган тилин суратлау амаллары тилманчыны тюз ангылата билуондеди. Нек дегенде сёз устаны чыгармачылыгыны энчиликтерин, бийик фахмууну ышанларын эм алгъа ала кёргозтедиле.

Семинар

Социал жумушларыны къалай тамамлап башларгъа керекди

КъМР-ни Граждан обществону институтлары бла байламлыкъа къурау эмда миллетлени ишлери жаны бла управлениасы Урунуу, иш бла жалчытыу эм социал къоруулау министерствоу бла бирге бу кюнде бардыргъан семинар-кенгешде коммерциялы болмагъан жамауат организациялары социал жумушла тамамлаулары реестрине къошууну юсюнден айтылганды.

Аны башлай, ведомствону башчысы Анзор Курашинов РФ-ни Президентини Владимир Путин социал жаны бла ишлеген коммерциялы болмагъан биригулеге къыралны жанындан аха себеплик этерге деп борч салгъанын эсертгенди. «Коммерциялы болмагъан организациялары битеумиллет

союзу» да ол жумушну тынгылы тамамлар муратда къурауларынын чертенди.

-Бу семинар аллай организациялары башчыларына хайырлы болур деп ышанабыз. Нек дегенде ол къыулары болгъан, жангыз къалган адамлагъа болушугъузгъу бютюнда къыйматлы болур ючюн бардырылады, - дегенди Анзор Владимирович.

Жангы союзну юсюнден аны таматасы, «Къатындагъыгъа болуш» деген сабий эм жаш тейло жамауат организацияны председатели Алим Сижажев тынгылы халар айтханды.

-Былайлы союлла Россейни кёп къалмай башха регионларында да бардыла. Анга кишини зор бла къошмайбыз. Бу жамауат организация анга хакъ тейлеп, тейлемей

да киргенге болушурукъду. Сёз ючюн, РФ-ни Президентини грантларын алыуу бизни да къошулургъа онгубуз барды. Ала 700 минг сомгъа жетедиле, андан да кёп боладыла. Ол ахчаны да ала билирге керекди. Ма бу шендо къураулау организация ани себеплик этерикди. Союзгъа бириксек, ишибиз алгъа бары, жетшимли да болур, - дегенди ол.

Анга кирир ючюн къаллай документле керек болгъаны юсюнден а КъМР-ни Урунуу, иш бла жалчытыу эм социал къоруулау министерствоуну бейюмуко таматасы Диана Кишукова айтханды. Ол керекли эсгерти къагытта да юлешгенди.

«Возрождение» жамауат организацияны башчысы Гуп-

пойланы Тимур коммерциялы болмагъан биригуле социал жумушларыны къалай тамамлап башларгъа болушларына юретгенди. «Юристле граждан общество жанлыдыла» деген Ассоциацияны келечиси Беслан Хагажей а НКО-ланы Россейни Юстиция министерствоусуна эмда аны жер-жерли Управлениасына отчетларыны къалай жарашдырыргъа кереклисини

юсюнден айтханды.

Ахырында семинаргъа къатышханлары электрон почталарына халкны социал жумушлары толтуруу сфера бла байламлы болгъан норматив право акта, аны бла юрешген организациялары реестрге кириуну жоруклары, башха регионлары сынауларындан да юлгюле жиберилгенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

ЭСГЕРТМЕ КЪАНГА

Борчун намысы бла толтургъанды

Нальчикни 13-чю номерли школунда ич службаны капитаны Беслан Шибзуховха эсгертме къаннга ачылгъанды. Бизге УФСИН-ни пресслужбасыны башчысы Мадина Забарова билдиргенча, анга аталгъан митингге сагъынылгъан службаны КъМР-де Управлениясыны таматасы, анда ишленгенле, уголовный-толтуруучу ишни ветеранлары, КъМР-де православный килисаланы благочинныйи отец Валентин, республиканы муслиманларыны дин управлениясыны келечиси Отарланы Хызыр, ёлгенни жуукълары, устазла, школчула да къатышхандыла.

Митингни ача, Мухамед Маржохов бу мемориал къаннга урушну койсюзюлюгюню, жашларын тас этген аналары ачыулары дайым да эсге салыгъын, аны бла бирге уа бизни ёхтемлендирген жигитликини юлгюсю болгъанлай турлугъун чертгенди.

УФСИН-ни тамата инспекторуну хурметине салыннган мемориал къанганы ачаргъа эркинлик аны эгечи Светлана Шибзуховагъа бла у-

ловный-толтуруучу службаны ветеранларыны советини председателини орунбасары Кючменланы Мухтаргъа берилгенди. Жыйылгъанла барысы да кесини къуллукъ борчун ахырына дери толтуруп ёлгенни бир минутну шот туруп эсгергендиле эмда гюлле салгъандыла. Беслан Хатуевич Шибзухов 1979 жылда 28 июньда Урван районну Кахун элинде туугъанды. 1996 жылда Нальчикни 13-чю номерли школунда 11 классны бошагъанды.

Бузы бла экономика-право лицейни тауусханды. 1998 жылда ноябрьден а уголовный-толтуруучу системаны органларында къуллукъ этип башлагъанды, СИЗО-1 учрежденияде юрист-консульт болуп. 2004 жылда майда ФСИН-ни КъМР-де Управлениясыны уголовный-толтуруучу инспекциясыны тамата инспекторуну къуллугъуна кёчюрюлгенди.

2005 жылда 13 октябрьде, ёлген кюнунде, Беслан Шибзухов 3-чю ОВД-да ишчи жеринде эди. Тогуз сагъат бола боевиклени къаууму мекамгъа ёшюн уруп киргенди. Ол, биринчи болуп, аланы алларын тыйып сюелгенди. Кыатында болгъан тишериулары ахыр окъларына дери къоруулагъанды.

Боевикле сауутлагъа бла боеприпаслагъа ычхынмаз ючюн, къолдан келгенни аймагъанды. Россей Федерацияны Президентини Указы бла Беслан Шибзухов Кишиликни оргдени бла саугъаланнганды (ёлгенден сора).

ЮСЮПЛАНЫ Галина.

«Ёлюрге сюймеген халкъны гунч этерге онг жокъду!» - деген чакъырыу бла баргъанды. 9-чу классны окъуучуларына Байкишиланы Мариам Шабаев Давидини «Правда о высылении балкарцев» деген китабындан юлгюге жюрекдени эритген шартланы келтиргенде, тынгылагъан-тюшюргендиле. Ол кёчюрюлген халкъны арасында Граждан эм Улуу Ата журт урушну жигиттери, аланы ата-аналары, юй адамлары, сабиллери баргъанлары да унутулмагъанды. Командант режимини, ёлгенлени, сынамаз жерде кёп къыйынлыкъ кёргенлени юсерден айтхандыла. Бизге этилген законсузлукъну эсгере, 11-чи классны окъуучулары ары ненча адам кетгенин, бери ненчасы къайтханын да санагъандыла.

Ата журтка къайтыуу къууанчлы жылларында, андан ары да, ол миллетибиз кёрген азапны эсде къалдырып ючюн этилген ишлени да эсгергендиле. Ол санда кёп жыл озгъандан сора къырал таматасы Борис Ельцин бизден кечгинлик тилегенин, Нальчик шахарда, Долинск курорт зонада малкъар халкъны кёчюнчюлюкде ёлгенлерине аталгъан мемориал музейни ишленгенин да чертгендиле. Ол ачыууны сынагъан хар бир жанны кесини сюргюн таурууу барды.

Бу дерследе да ол къыйын эсгериле хайырлангандыла. Бюгюнню кадетле – ата журтубузун, Кавказаны, уллу Россейни тарыхын мындан ары бардырлыкъ эр кишиледиле. Ала, апалары этген жигитлики унутуп къоймай, алагъа ушап, мындан ары жашауубузну жарыкъ бетлерин жазарла деп умут этебиз.

АТТОЛАНЫ Х., орус тилден бла адабиятдан устаз.

Окълучуларыбизни чыгъармачылыгы Ачытыуу жаздыргъан тизгинле

Бу жырны Байдаланы Кяба этгенди. Ол эгечинден туугъан Жапуланы Ислам Афганистанда от-окъ тюбюнде болгъанын билгенинде, тёзалмай, аны андан чыгъарыр муратда жашны ызы бла эгечи Кулистан, ктарындашы Расулну да нёгер этип, ол къырдалны чеклерине дери баргъанды.

Аланы андан ары жибермегендиле. Насыпха, Ислам ол урушдан сау къайтханды. Жыр а унутулуп къалмагъанды, жыйылгъан жерледе энтта да айтыла турады.

ИСЛАМНЫ ЖЫРЫ

Почтачыбыз келтирип берди Сени письмонку къюлма. Сени кёрюрге умутла эте, Тебиреп чыкъдым жолума.

Афганистанга кеткенди, дейле, Энди уа кылай ётейим – Чекге дери уа, ой, барыр эдим, Алайдан кылай ётейим?

Ислам да, аны нёгерлери да Баргъаныбызны билмейле. Чекге дери биз таукел келсек да, Андан ары уа иймейле.

Ой, Афганистан узакъды, дейле, Не кёп ананы жиятыды! Ой жете келген жаш сабийлеге Кыбыр азабын сынатды.

Бизни жашла уа уруш этелле, Отдан а артка турмайын. Ала душманнга баралла, дейле, Бетлерин артка бурмайын.

Бийик таула бла элтеди, дейле, Афганистанны жоллары. Бизни жашланы уруш эттенден Арыгъандыла къоллары.

Расулну артка ашырдым, къоркъуп, Сакъпадым ачы жууапдан. Кулистанны уа алып тебиредим Чекден а ётер муратда.

Чекге жетгенлей, ол тийреледе, Кырап, Исламны изледик. Командирлеге туурагъа келип,

Ой, табыгъыз деп тиледик. Алайга жетип, изледим аны, Атындан айтып, кычырып. Жеталмай къалдык аны ызындан, Тура элле чекден ётдюрюп.

Чекни уа алай къаты сакълайла, Ой, тизмелерин бёлмейин. Биз ызыбызга къайтып келебиз, Исламыбызны кёрмейин.

Армиягъа баргъан хар ариу сабий Къууанч бла барсын жолуна. Сау айланып, къууанч бла кайтсын Ол анасыны къюлуна.

Атларын жазып кетгенле, дейле, Бийик таулада ташлагъа. Аллах, адам да ышпас этелле Анда уруш этен жашлагъа.

Жолума чыгып, ызыма къайтдым, Ой, къууанч бла къайтайым. Санга айтыргъа хазыр сёзюмо Ислам, мен кимге айтайым?

Бир Аллахыма мен къор болойым, Юйюнге саулай келгенсе! Ананга саугъа керек туйюлдо – Кесинги сауга этгенсе.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса жазып алгъанды.

Унутулмазлыкъ дерсе

Сегизинчи мартда республикабыз Малкъар халкъны кёчюнчюлюкде азап чеккен адамларын эсгеруиюню кюнун белгилегенди. Аны бла байламлы Бабугент элени кадет школ-интернатны бар взводларында окъуу дерсле къуралгъандыла. Аланы устазла бла класс башчыла Тюменланы Фа-

ларына тынгылагъандыла, алыкъа гитчечикле болсала да, миллетибизни ол унутулмазлыкъ бушууна жарсыгъандыла. Ала бла тенг бирси классда уа Тюменланы Фатима сабийлеге халпар айтыргъа биргелерине ишлеген, ол ачы конлени сынагъан жерлешлерибизни чакъыргъанды. 7-чи

дыргъанды. Ол «Ёлюрге сюймеген халкъны гунч этерге онг жокъду!» - деген чакъырыу бла баргъанды. 9-чу классны окъуучуларына Байкишиланы Мариам Шабаев Давидини «Правда о высылении балкарцев» деген китабындан юлгюге жюрекдени эритген шартланы келтиргенде, тынгылагъан-

Кадетле тарыхыбызгъа Тюшюнедиле

тима, Чофанланы Майя, Мокъаланы Наталья, Бёзюланы Жансурат, Къужонланы Рузана, Байкишиланы Мариам, Глашланы Жанета, Таппасханланы Элдар, Саракуланы Мадина къурагъандыла эм бардыргъандыла.

Устазланы муратлары окъуучуланы миллетибизни тарыхы бла шагъырейлендирип, кёчюнчюлюкню, малкъар халкъгъа атын къайтарыуню юсюнден айтыргъа, аланы туугъан жерибизни сюерге, багъаларгъа, таматалагъа хурмет этерге юйретуу эди. Жыйылгъанла бек алында сюргюннегге аталгъан «Дорога на край жизни» киногъа къарагъандыла.

Хар бир устаз да кесини дерсин энчи этерге кюрешгенди. Гитчелер классланы окъуучулары кёчюнчюлюкню юсюнден дерслеринде, Чофанланы Майя окъуп, малкъар поэтлени ол ачыгъа аталгъан назму-

класслада окъугъанлагъа Бёзюланы Жансурат бла Мокъаланы Наталья журтубуздан узакъда ётген онюч жылны юсюнден тынгылы халпар айтхандыла. «Саулай халкъны нек кёчюрген эдиле?» - деген сабийлени (таматаланы да) тынчайтмагъан соругъа жууап тапкан бюгюн да къыйынды.

Педагогла кеслерини сёзлереине Саутуда, Глашлада болгъан азапны да кийиргендиле, бизни кёчюргенлей, тау элге башха иеле табылгъанларын да айтхандыла. Хар тёртюнюч таулу уруш эте от-окъ ичинде тургъанда, бизге бу кюнню нек келтиргенлерини сылтаулары чырмашыпды. Алай апалары уа тёзюмлюле, ишчиле болгъанларын, аланы игилкеринден халкъыбыз сакъланнганын сабийле биллирге керекдиле.

Аладан таматаракъла бла эсгеруу дерсини Къужонланы Рузана бар-

дыргъанды. Ол «Ёлюрге сюймеген халкъны гунч этерге онг жокъду!» - деген чакъырыу бла баргъанды. 9-чу классны окъуучуларына Байкишиланы Мариам Шабаев Давидини «Правда о высылении балкарцев» деген китабындан юлгюге жюрекдени эритген шартланы келтиргенде, тынгылагъан-

Глашланы Жанета уа 10-чу классда дерс бергенди. Ол айтхан халпарла да сабийлени эслеринде къаллыкълары баямды, нек десенг алада саналгъан жашауда керти да болгъан ишле кёз жилмакъ чыгъармай къоймазча эдиле. Бек тамата классда окъугъанла уа, бу темагъа кёп документле жыйып, бир да болмагъанча тынгылы хазырланнган эдиле.

Устазла Таппасханланы Элдар бла Саракуланы Мадина кёчюнчюлюк азап политика репрессиялары бир бети болгъаныны юсюнден айтхандыла. Сау малкъар халкъны жалаанда эки сагъатны ичинде туугъан жерлеринден-эллеринден тамырлары бла чыгарып, узакъ сюргюн жолуна атландыргъанларын да эсге

Пенсия фонда

Ауушханны пенсиясын алгъанла аны не хазна жоялсынла

Бусагъатдагъы законодательствогъа тийишлиликде ёлген пенсиячыгъа пенсия беруи ол ауушхандан сора экинчи айны биринчи кюнунден башлап тохтатылыргъа керекди. Алай аны жуукълары ауушханыны юсюнден шагъатлыкъ къагъытны бир-бирде заманында алмагъанлары ючюн ЗАГС Пенсия фондха документлени кечигип иеди. Алай бла фонд ауушханнга пенсияны банкда счётуни ийгенлей турады. Арт кезиуледе жуукъла ёлгенни пластик карточкасы бла ол ахчаны алып тургъан кезиуле терктерк тюбейдиле. Аны бла байламлы

Пенсия фонд республиканы гражданларына ёлген жуукъларыны счётуна келген ахчаны алыргъа жарамагъанын эсгертеди. Быллай болумла ачыкълансала, фонд ахчаны ким алгъанын билер эм аны тёлетир мурат бла ишни право нызамны сакълануу органлагъа берликди. Битеу соруула бла фондну жер-жерли бёлюмоне барыргъа неда 8 (8662) 42-00-81 телефон номерге сёлеширге боллукъду, деп эсгертедиле Пенсия фондну республикада бёлюмюню пресслужбасындан.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

АРИУЛУКЪ БЛА САУЛУКЪ

«Багъа болса да, иги чач бояу бла хайырланыгъыз»

- Эльвира, сен профессионал. Алай тап кыркыгъан дан сора да, чачха къарай билдирге керекди. Бу ишде бек магъаналы не затды?

- Бек алгъа - эринмезге! Экинчиден, хар күнден не да ыйыкыгъа бир-эки кере маска этерге керекди. Чачыгъызны не къадар сыйсегиз, ол къадар ариулай турлукъду. Солу кюногъозде, юйде жумуш этген кезиуде терк окъуна аш къанга да болгъан ашарыкъладан кыурап, маска жарашдырыгъыз. Сёз ючюн, чёплеу не да оливка жауну бла жумуртханы сарысын, анга дагы да майонез къошсагъыз, ол чачыгъызны ариу этерикди.

- Исси сууда чач иги жууула болур.

- Угъай. Аны исси суу бла жууаргъа жарамайды, ол бир кырк градуса жетсе болады.

- Ариу причёска этер ючюн чачны алгъа жууаргъа керекди?

- Угъай. Терк-терк жууулгъан чач кыргъакъ болуп, ыйыкдылыгъын тас этеди. Дагы да фенни исси хауасы аланы сындырады. Ол алай болмаз ючюн, жуууандан сора тамырларын башлап алгъа исси, арта да сууукъ хауасын урдуругъуз. Хар күнден жуу-

Тиширину ариу кекелерин кёрсек, бек сукъланабыз. Ариу чач адамгъа туугъанлаймы берилип къалады огъесе къарай билгенни башы жылтырап, аллай этими болмагъаны уа мутхузмуду?

Аны таплай тутар ючюн къаллай амалла бла хайырланыгъа боллукъду? Бу сорууланы мен бийик билимли специалист дизайнер-парикмахер Бёзюлени Эльвирагъа береме.

май болмай эсегиз а, чачыгъыз кеси алына кыуруса игиди.

- Адам кыйгъы этсе, чач нек тыюшоп башлайды?

- Жюрек тынчылыгъы бузулуп, кыйгъы этген адамны чархында энчи гормонла жаратыладыла. Ала тамырлада кыанни айлануун бузадыла, чачны ёсоюун да тыядыла. Ол заманда уа фоликулланы асламысында кыан жюрюмей тебирейди. Бир ненча замандан а чач тюкле аладан айырылып, тыюшоп кетедиле.

- Тиширину чачы жаш кезиундеча ариулай турурча не этерге керекди?

- Кертиди, заман чачны да аямайды. Адам уллая баргъаны сайын, аны башында тюклери иничгерип, азайып тебирейдиле. Отуз-отуз беш жылдан сора ала акырын ёседиле. Бузулгъан чачны орунун кыйтаргъан а алай тынч тойюлду.

Аны себепли аны аяргъа керекди. Сёз ючюн, фен бла азыракъ хайырланыргъа, эринмегенлей, кесигиз этген тюрлю-тюрлю маскала жагъаргъа. Химия бла бояй эсегиз а, аланы аммиагы болмагъаны алыгъыз. Багъа болса да, иги бояула бла хайырланыгъыз.

- Эльвира, хар адамны чач ёсдюрууде кесини жашырынлыкълары барды, сени уа бармыды бизни окъучуларыбизгъа айтыр затынгъ?

- Жуугъан шампунюгъузгъа бир уллу къашыкъ бла бир желатин къошуугъуз, ол аны кератинин тап халгъа кыйтарат. Чачны кёпгеннин тас этмезге бакъгъан балзамны не да масканы тамырларына угъай, кыуруда чачны юсюне жагъыгъыз. Чайкъагъан суу-угъузгъа лимон сууну бир-эки тамычы къошсагъыз - ариу жылтырайдыла эм терк кир болмайдыла.

Жууардан бир жыйырма минут алгъа оливка жауну бир кесек жылытып, маска этигиз. Суу чачланы тарамыгъыз не да жан жаулукъ бла тарт-соз этип ыйшымай, башыгъызда чулгъап кыюгъуз. Бурма чачланы кыкалыгъын кетерирге уа миндал жауну аз-маз селдирип тарагъыз, кечеге уа эшме этип кысып жатыгъыз.

- Эльвира, сау бол, бизни окъучуларыбыз сени айтханларынгы эсге алырла деп ийнанабыз.

Ушакъны **БАЙСЫЛАНЫ Марзият** бардыргъанды. Сурат авторнуду.

Кызыуу ыз

Сёлешигиз, айтыгъыз

РФ-де Экологияны жылыны чеклеринде КъМР-ни прокуратурасы бу сферада федерал законла къалай толтурулгъанларыны вопрослары жаны бла «кызыуу ыз» кыурагъанды. Тёгерекдеги кыудуретни кыоруула ведомствону баш борчларындан бири болгъанлай къалады. Аны бла байламлы республиканы прокуратурасында жылыны ичинде «кызыуу ызы» телефону ишлерикди.

8-928-083-02-80 деген телефон номерге сёлешип, экология бла байламлы законлагъа бузукълукъланы, ол санда хауаны, агъачланы, череклени, аланы тийрелерин кирлендирууну, жаныуарланы, битимлени сакълаууну, башха проблемаланы энда жууаплы кыуллукъчула кеслерини борчларын тийишликча толтурмагъанларыны юслеринден билдирирге онг барды. Битеу шартла сюзюлюп, кемчиликлени кетериу, бузукълукъланы жууапха тартыу жаны бла мадарла этилликдиле.

БЕЛГИЛИК

Артистлеге ушагъан адамла жулдузланы кеслеринден эсе кёбюрек ахча аладыла

Кесинге ушагъан адамгъа тюбесен, ол иги тойюлду, дейдиле. Аны ючюн болур россиялы артистлени аланы сахнада энкилегенлеге сагъайып кырагъанлары да. Алай бу болумланы керти сылтаулары уа башхады...

Былыр жырчы Александр Серов телеканаллада кесин энкилерге эркинлик бермегенин билдиргенди. Артист «Точь-в-точь» шоуа аны сыфатын кыурагъанларын жаратмагъанды.

- Ол хыликкылыкды! Мени кеси кеслерини фахмуларына базыммагъанла энкилерге кюрешилиле, - деп тарыкыгъанды ол. - Жети адам кёргозгенди мени, асыры кёп тойюлмюдю? Ол сыртынга бичакъ бла ургъанчады! Шоу аламатды, алай манга тиймезге жараймыды?

РЕВВА СЮДЛЮК БОЛУРГА КЪАЛГЪАНДЫ

Двойникли ишлерине Стас Михайлов да къажуа суюлгенди. «Дублёр» комедия бла аралары сюдге окъуна жетгенди. Эсигизге салайык: фильмин сюжетине кёре Александр Ревваны жигити Стас Михайлов - жырчыны тюз кесиди. Михайловну уа ол болум кёлюне тийгенди. Эниклеу, артистни айтыуна кёре, аны кыозутхан этеди, Ревва уа анга ахырысы бла да ушамайды. Алай бла ишине сюдге берип, «Дублёрну» кыурачуларындан жюз минг сом алгъанды. Бираздан Алек-

сандр Ревва коллегасындан кечгинлик тилегенди. Алай бла даулашла тохтагъандыла.

Алла Пугачёва уа анга ушагъанлагъа артыкъ илинмейди. «Бек башы - ала тап кийинип болсунла», - деп, самаркыу этеди Алла Борисовна. Алай жууукъларына тийселе уа, ол бек кыаты чамланады.

- Пародиячы Александр Песков манга Пугачёва бла къалай сёз болгъаныны юсюнден хабарлагъанды, - дейди София Ротаруну промоутери эм директору Сергей Лавров. - Тюзюрек айтагъа, Примадонна Пескова ол аны кызын Кристина Орбакйтени асыры адепсиз кёргозтгени ючюн кёлкълды этгенди. Эниклеген кезиунде ол кыолунда да шампан шешасы бла бир эр кишини сыртына минип секире эди. Андан бери Алла Пугачёва аны бла сёлешмейди...

ГАСТРОЛЬЛАДА АСЛАМЫСЫНДА РОТАРУ КЕСИ БОЛУЧУДУ

София Ротару да сыймейди аны энкилеселе. Жаланда бир двойниктин жаратады - Дионис Кельми. Ол кертиси бла да жырчыгъа сыдырып къалпагъанча ушайды. Алгъа Дионис София Михайловнагъа табынганланы кыауумунда эди. Арта уа Ротаруну сахнада кёргозтют тебирегенди. Анга ушар ючюн жаш эл бла бир пластика операция этдиргенди. Алай «эгиз» кыараучуланы алдамайды, кесини афишаларында ол жулдузлу жырчыгъа

Бу Ротаруну бла Пугачёваны тюбешулер туюлду. Сол жанында - София Михайловнагъа ушагъан Дионис Кельм. Онг жанында - пародиячы Алексей Золотов.

ушагъан адам болгъанын букыурмай билдиреди.

- Бирде двойниклени гастрольлары артистледен эсе кёбюрек болуучуду, - деп хабарлайды Сергей Лавров. - Ротаруда да алайды. Мени саулай коллективни кюледи: пародиячы Кельмин гастрольлары София Михайловнадан эсе асламды деп!

АЛАЙ НЕКДИ ДА?

- София Михайловна сыймейди гастрольлагъа кёп барыргъа. «Жаз башында он концерт, кюз артында онусу, тамамды. Андан кёпнү тарталлыкъ туюлмеле, жылгъа жыйырма кассалы концерт - бек кёпдү. Двойниклеге да жашаргъа, ашаргъа керекди, аны себепли ала хар күнден ишлейдиле», - дегенди ол.

Андан сора да, артистге ушагъан сыфатларын хайырланып, мен олма деп чыкълан хыйлачыла да тюбейдиле. Сёз ючюн, двойникле Мистер Кредону онгун кыурутдыла. Ала, башларына быстыр журун чёргеп, къаралдым кёзюлдюреуюклени салып, аны аты бла сахнагъа чыкъланлай турадыла. «Стрелки», «Белый орёл», «Бутырка» кыаумла да алагъа ушагълан тынчылыкъ бермегенлерине тарыгъадыла.

Кыураучула кеслери да бирде жыйырма беш минг еврогъа Верка Сердючканы чакъыргъандан эсе анга ушагъланы минг еврогъа ишлесе кигиди деп кыюдыла. Эсенде двойникле артистледен кёп ахча ишлейдиле!

БИЛАН

ПРОЦЕНТЕ ИЗЛЕГЕНДИ
Кёп болмай Дима Билан анга ушагъан адам болгъланын билгенди. Евгений Мопсан аны аты бла беш жылдан артыкъ заманны сахнагъа чыкъланлай турады.

«Эсгертеме, жалгъан Билан! - деп жазгъанды Дима Инстаграмда, двойникли суратларын да салып. - Солудан кыйтсанг, сени жеринги уа баша алып. Хар затны бек квалитетле этеди: трекле, текстла, фонограммала, тюз кесингилече. Ол жаны бла бетинг уалыргъа тюшегенине кыуанырчады. Алай, шүёх, процентле уа кыайда?»

Филипп Киркоров а анга ушагълан адамлагъа жумушакъ кёзден кыарайды. Артистни двойникли Анжелина Грээр жырчыны атасы Бедрос бла кёп жылланы шүёхлукъ жюрютот, анга «атам» дейди.

Бир ненча жыл мындан алгъа пародиячыгъа жюрегине болжалгъа салыргъа жарамгъан операция этерге керек болгъанды. Жарсыну Бедрос Киркоров билип, жашына сёлешгенди. Филипп Анжелинаны юйюрюне миллион жарым сом ётдиргенди - операциягъа эм андан сора тиргизилуе.

- Мени Филипп кыутаргъанды. Ол манга экинчи жашуа саугъалагъанды, - деп билдире ала айтылгъан артистге ыразылыгын Грээр.

«Комсомольская правда» газет.

Адам көп ахча ишлеп, жарык жашасамы иги болуп огъесе кеси кесинден кызгананы, не ару ашмай, не омак киймей, ол өлгенден сора уа аны ырысхысы ючюн жууук – ахлулары бир бирлери бла сюдлюк болуп айлансалармы? Мен Хажибекирни жарсыулу къадарыны юсюнден хапарларга сюеме, ол бирлеге дерс болуп деп. Башха адамланы жашауда жангылганла-

Болгван иш Къызгъанчлыкъ

рыны юсю бла акъыл, сынам алгъан да иги болуп, кесинг ол затланы кёргенден эсе.

Ол озгъан ёмюрню отузунчу жылларында Огъары Чегемде туугъанды. Аны юйорюнде, андан сора да, эки эгечи бла бир къарындашы да болгъанды. Бириси таулу юйорледеча, алада да кеси къыйылары бла жашаргъа, къара ишден да къачмазгъа юйретгендире. Жашчыкъ юйде тамата болгъаны себепли уа кеп жумушун этгенди: мал кютгенди, халжарлары тазалагъанды, бош заманында уа теглерни бла ойнагъанды.

Саулай халкъыбызга къара палах келтирген 1944 жылны март айында Хажибекир да атасы, анасы, юйорю бла бирге сюргюнню чархына тюшеди. Жолда кыйналганларны, ачыккыны, жаланганчылыккыны кётюралмай, аны эки эгечи да ёледиле.

Узбекистанны ёмюрюнде да унутрукъ туюлодло материалны жигити. Къарындашы бла къола-рындан келгенича юйлерине болушгъа кюреше эдиле. Жашланы аталары ол къыйын, ач жылдада не амал да этип, сабийлеге билем берирге кюреше эди. Хажибекир къоншун элде школгъа кюн сайын къырк километрни жаяу жүрлюп турду. Акъыллы сабийчик кюндоз окъуп, кече уа мамукъ бахчалада ишлегенди. Не медет, ач да болгъандыла, кийимлери да аз эди. Ол, ёссем, бай боллукъма, деучо эди. Жарлылыкъ къысхан дуняда аллай жарык умут аны кёллендире эди.

Школну бошайды, аскерге да барады. Анда да атасына-анасына айып алмайды. Ол кытайхан заманда юйорлери Ташкентге

кёчеди. Хажибекир да анда институтладан бирине киреди. Бийик билим да алады. Сора ата журтларына къайтадыла. Биринчи Чегемде бир гитче юйчюк алып, анда жашап башлайдыла. Колхозладан биринде тергеучо болуп ишлеп башлайды эмда кесини тирилиги бла бек жетимиллини тизмесинден кетмей турады. Аны итинулюгон, ахчагъа, ырысхыгъа зырафсызлыгъын ан-

гълай, молкно таматасы жашха кесини кызын берирге сюеди.

Аруи той – оюн, алгышла... Жаш керти да бир капекни, бир мирзеу бюртюкню зыраф этмегенди келинчик окъуна сейир эте эди анга. Мен былай адам кёрмегенме деп къууана эди.

Заман терк озады, сабийле да туудула, къарап-къарагыныч ёсдюле. Аталары уа а кызгъанчдан кызгъанч бола барады. Эки жерде ишлейди, хахъларына а юй бичесине, сабийлерине да къоратыргъа суймей, кассагъа салып турады. Ол жыйганы аз кёрюнюп, юй бичесин эшиуле бла сатыугъа ашырыргъа муратлагъанын билдирди.

Суймей эди Аслижан юйонден сузакъгъа кетерге, алай эри уа къаты болду, ол ахча кыйгъылы эди. Сора товар алып, уллу жюкле бла тиширюну Узакъ Востока сатыу эт деп ашырды.

Бир айдан ол керти да иги ахча келтирип къайтды. Кишиси ахчаны къолундан сыйырып, санап, кассагъа салды. Байдан бай бола баргъанлыкъгъа, юй бичесин энтта да базаргъа ашырды. «Сен анда туруп, мен а санга ошуле алып жиберип турурма», - дейди. Айтханыча эди. Кюзден жаз башына дери Аслижан анда кечинди.

Хажибекир къоранчланы тергеп, сабийлеге, школгъа бек керекли болгъанындан тышында, жуукъ алмай, жыйып турду. Аслижанга да кийим алып ыразы этмеди. Не ашап, не солуп, не бир жерге барып, не жууукъ – ахлуугъа жүрлюп, аллай къууанчлары жокъду юйорю. Аланы ол халлерине къарап, Хажибекирни кичи къарындашы бла жашаулу атасы бла анасы юйде

азыкъ этселе, алагъа келтирип, ашатыргъа кюрешип турдула. Алай бир юйден бир юйге ташып, кюн сайын ким кимни тойдураллыкъды?..

Алай бла заман оза барады, Хажибекирни атасы бла анасы да жашаудан кетдиле, алай жутлукъ жүрегин бийлеген адам къара кюнюнде да мудах болалмайды. Ахчадан сора башына жуукъ кирмей эди...

Сабийлери да уллу болуп, хар бири усталыкъ алып, ишлеп башлайдыла. Хажибекир аланы жалналарын къолларындан сыйырып, кассагъа салып турады. Тоялмайды. Кечеледен биринде, юйорю жуукълап турганлай, сауутланган аманлыкъчыла киредиле терезени ууатып юйге. Бетлерине да къара чындайла кийилип. «Мени бир сомум да жокъду», - дейди жут киши. Аманлыкъчыла уа бек огъурсуз, кюнсюз адамла болгъандыла. Юйно тюбюн башына бурадыла. Излейдиле, чардакъгъа чыгып да къарайдыла, таппайдыла.

Къызларыны чачларын бичакъ бла кесип, къоркъутуп да кюрешедиле. Хажибекирге да кёл жетдиредиле. Ол заманда да айтмайды ахча кассада болгъанын. Аманлыкъчыла уа юйде тапхан затларын жыйып кетедиле. Низам сакълаулагъа айтыргъа суймеди, ала да ахчамы сыйырыргъа сюерле деп къоркъуп.

Ортада бир-эки жыл озду. Сабийлери да кесича кызгъанч, жууукъ-ахлуно излемеген, кишини жүрютюрге суймеген аллайла болуп ёсдюле, юйорле да къурайддыла. Алай къысха заманнын ичинде айырылып, юйге къайтдыла кызылары. Жашны да биринчи къатыны кетеди. Аталары уа жарсымайды. Кесини туугъан къарындашын да адамгъа санамайды. Аны кассада ахчасы болмагъанын кёзюне тутуп, бедиш этип тургъанын кёзюне.

Болсада къарындашы бек тап тура эди. Ишлей да, жашай да билген, жууукъ-тенг да жүрютген, хар жыл сайын юйорюн жыйып, курортха элтип, жашауун зауукълу ётдюредди.

Озду Хажибекирни жашауу. Ол ёлгенден сора сабийлери сюдлеге чапдыла, аталарыны молкюн юлесалмай. Кесине ушагъанды юйорю да. Бары да бир кибик жулга.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Чам хапар

Хар затым да алааматды...

Окъуу заманыбыз бошалып школдан чакъылганлы, тенглерим бла бир бирни кёрмегенли жыйырма жылгъа жууукъ болгъанды. Излей кетдим да, интернетде бирге окъугъанлары бир къауумун тапдим. Къарайма хар бирине. Къалай торленгендире! Ол адамладыла деп айталгъан окъуна этерик туюлюсе. Кимини тукъуму, кимини да жашагъан жери башха. Кими – инженер, кими – дохтур. Бири – игичге берилген. Туура интернетде мектепде биргесине окъугъан тенглерин излейди. Неликден излегенин аныглайсыз да? Баям, аракъы алыргъа ахчасы жетмегенден.

Хар бирини юйдегилери, сабийлери, кыайлары, киеулерине, келинлери... Кимини чачы тюшюп, кимини быдыры ёсюп, кимини тиши жокъ. Аланы къатларында кесиме къараганма да, тюз окъууну бошагъанда къалай эсем да, бюгюнлюкде да ол сыфатым бла, ол халым бла турама.

Бир торленнгеними тапмазса. Юйдегим, юйорюм жокъ. Ёсююм эсе – алай: бийкитабан чурукъ кийсем, эки-юч сантиметрге узун болама. Ётюрюкден не асыу, этиме къошханым жокъ. Жюз килогъа эки килом жетмей эди да, энтта да турама алайлай. Чачым эсе – къап-къара, жылтыраганлай. Бир акъ туюм жокъду башымда. Неликден десегиз, жалгъан чачды.

Тишлерими ауругъанлары жокъ. Кёрленге: «Туу машалла, не иги тишлеринг барды!» – демей окъуна кетмейдиле. Кече алама, кюндоз салама. Ауруйдула деп жарсыргытым жокъ. Кёзлериме кёзюкле салмайма. Эскилерим ууалгъандыла. Жангъылары багдадан алалмайма. Ахчам жетмейди. Аны себепли узакъгъа къарап-майма, жууукъдагъын да кёралмайма.

Къулактларыма къарагъанда – алаамат. Сол жанындагы сабий заманындан окъуна иги эшитмей эди. Энди онгун да анга къошулганна санап къояргъа боллукъду. Аяктларымы айтханда – аурумайдыла. Арыбери чыкъмайма. Кюнню узунуна олтуруп, дарманла жакъганлай турама.

Жюрегиме жетген жокъду. Кёкге учаргъа боллукъма, ингирден ингичге былай кёкюрегими къысханым болшаса. Аш орунуу айтхан да этмейди. Несин айтыркъма болмагъанны. Сау къаллыкъ дохтурла, аурутуп турмасын деп хазна къыймай кесип кетергендире. Ёпкелерими, баууруму, бюйрекерими санамайма. Ала не в счёт. Бет терими да хатасы жокъду. Нем да тапды. Тарыкъмайма жашауудан. Ол гоняхды.

МЫЗЫЛАНЫ Хаджимуса.

Футбол

Алчы командагъа хорлатмагъандыла

Футболну миллет лигасында «Спартак-Нальчик» кезиле оюнун Москваны «Динамо» командасы бла бардыргъанды, аланы тобешулер бирича 1:1 эсеп бла бошалгъанды, деп билдиргендиле клубну пресс-службасындан. Матч «Арена Химки» стадионда ётгенди, анга къараргъа 3786 адам келгенди.

Биринчи таймда динамочула аякчюрека кёрюнгендиле. Панченко бла Ташаев, хар замандача, чабыуулну тири бардыргъандыла, алай бизни къоруулачуларыбыз аланы артыкъ жууукъ жибермегендиле. Сапета бир-бирде жыгылыргъа да кюрешгенди, судья

Башха командада былай ойнагъандыла:

- Динамо М - Спартак Нч 1:1
- Енисей - Луч-Энергия 0:0
- Тюмень - Спартак-2 1:1
- Нефтчиимик - Зенит-2 1:0
- Шинник - Тосно 0:0
- Сокол - Тамбов 1:4
- Балтика - Волгарь 1:0
- Мордовия - Сибирь 0:0
- Факел - СКА-Хабаровск 0:0

уа аны ёхчеге этгенин, дайым даулашып тургъанын аныглап, сары карточка бла «саугъалагъанды».

Гол урурча онгла экинчи таймда болгъандыла. Алгъа Багъатырланы Альберт, топну узакъдан атып, вратарыны сагъайтханды. Аны ызындан усталыгыин Антипов кёртюзгенди. Алай, жарсыугъа, ала топну «Динамо» къабакъларына кийиралмагъандыла. Тынч болмазылыгына тюшоюнуп, Войнов бла Ахъядов, бир бирлери бла келишип, къоруулауыдан ётүп, командаларына гол келтиргендиле.

Алай майданны иелери да бир минутдан алагъа гол бла жууаплагъандыла, аны бла эсеп тенг болгъанды. Спартакчылагъа дагыда бир гол уруп хорларгъа онг берилгенди, алай ала аны тынглы хайырланалмагъандыла.

Динамо» командада бу футболчула ойнагъандыла: Шулин, Козлов, Рыков, Морозов, Хольмен, Катрич, Ташаев (Маркелов, 71), Сапета, Зотов, Бечирай (Луценко, 64), Панченко.

«Спартак-Нальчик»: Антипов, Мурачёв, Кузнецов, Даашаев, Макоев (Семёнов, 87), Чхапелия (Войнов, 61), Крамаренко (Каркаев, 90+1), Дроздов, Мухаммад, Богатырёв (Гурфов, 75), Ахъядов.

Голланы Войнов, 71 (0:1). Сапета, 72 (1:1) ургъандыла. Сары карточкала Макоевге, Сапетагъа, Рыковка, Маркеловха берилгендиле. Бусагъатда «Спартак-Нальчик» турнир таблицанда онбешинчи жердеди.

«Спартак-Нальчикни» баш тренери Хасанби БИДЖИЕВ, бу тобешуу алагъа бек къыйын болгъанын белгилей, динамочула устадыла, оюнну бардыра биледиле, дегенди. «Ала аякчюрек болган эселе да, биз да умутубузу толтуралгъанбыз. Гол уралгъанбыз, алай кесибизни къабакъларыбызгъа топну асыры кеп ычхындыргъанбыз.

Ахырында да гол урургъа амалыбыз бар эди, алай биз ол онгун тап хайырланалмагъанбыз. Аллай кезилери москвачылары да болгъанды. «Динамо» къарыулу командады, жууукъ заманда ол премьер-лигагъа да ётер, деп сунама. Бери келип бизге кёл этдирген къараучуларыбызгъа да ырызылыгъымы билдирирге сюеме», - деп къошханды ол.

«Динамо» баш тренери Юрий КАЛИТВИНЦЕВ да къонакъ команданы усталыгына бийик багъа бичгенди. «Алгъа чабыууда биз тирирек болган эсек да, штрафнойдан сора ала бизге артыкъ онг бермегендиле. Командабызгъа къызынуулукъ жетмегенди, ансыз а голла болмайдыла», - дегенди Юрий Николаевич.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфьян.

Рейтинг

Келин излеген - Нальчикте

«МАХИМ» журнал бла Digital Society Laboratory компания жарашдырган интерактив картага кырап, Россейде эрге чыгарга заманлары жетген эм кеп кызы кыайсы регионда жашаганларын билдире боллукду.

Экспертле социал сетьледе онсегиз жыллары толган эмда аладан тамата 18 миллион тиширууну анкеталарын тинтгендиле. Ол себепден рейтинг болумну тюз ачыклаганды дегге жарарыкды.

Алай бла эрге чыгарга жыл санлары жетген кызыланы бек кёбюсю Ингушетияда жашайдыла. Аладан 18 проценти эрде туйюлдо, 3,7 проценти уа келин болурга угыйлыклары жокду. Саулай айтханда, тишируулары 21,7 проценти жангызлай турганлары белгиленеди.

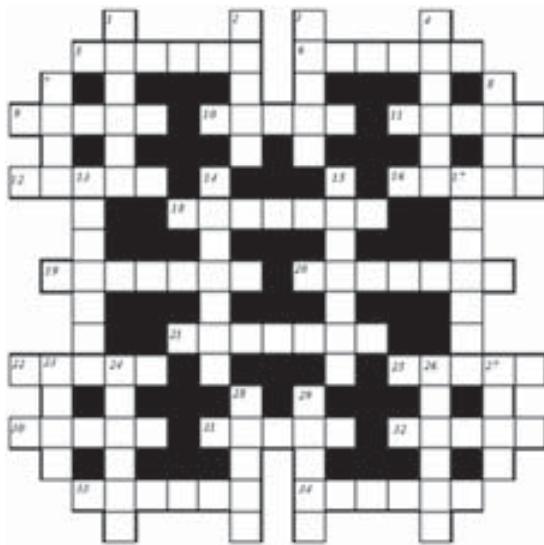

Москва бу жаны бла алтынчы жерни алады. Мында аллай кызыланы саны 16,9 процентге жетеди. Кыабарты-Малкварда уа суйгенлерин алыкта тапмаган 11,8 процент кызы барды. Аладан 3,5 проценти келин болурга хазырыкларын айтадыла.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 5. Тукьумну, халкыны да болады, алгын бизни кыралда ол кызыл эди. **6.** Губуланы уллулары. **9.** Билили деген мағананы тутхан тишируу ат. **10.** Кыагытха тошюролген адам, табийгат. **11.** Кереклистенгли бир деген сёз. **12.** Тишируу ат. **16.** Ата журтну жери, адамы. **18.** Жаз башында жауган кыар. **19.** Алгада анда да биширгендиле аш. **20.** Ораза ай. **21.** Жукьну жашырмаулык. **22.** Концертни не заманда, кыайда боллугун билдирген кыагыт. **25.** Ол, кыанатлыда болганлыкыга, кимге да керекди. **30.** Тишируу ат. **31.** Окьюу юйде аладыла аны. **32.** Суйген адамларыбызга айтдырабыз аны. **33.** Чибиле жашаган юй. **34.** Тюркюлю аскерчиле жюрюткен кылыч.

ЁРЕСИНЕ: 1. Кумачны бир тюрлюсю. **2.** Эрттенни бла тошно арасы заман. **3.** Хорлағанна хорлатханла телеген зат. **4.** Жаз башында кырккылган, юйокленген жон. **7.** Ким да, анга кырап, эс алырча зат. **8.** Уллурак бузоу. **13.** Кыралын кыруулаган кюрешчи. **14.** Атдыруучу сауут. **15.** Кыаллай да болсун бир аш. **17.** Биринчи таулу режиссерну аты. **23.** Бир тюрлю бир мурат бла кыагыт не ахча жыйган жер. **24.** Эрте аллай сюд болганды. **26.** Хакасияны ара шахары. **27.** Расул Гамзатовну миллети. **28.** Англияны бек белли хангошасы (принцесса). **29.** Гыржынны тыш кыатысы.

ГАЗЕТНИ 38-чи НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 1. Кыарылгач. 6. Аперим. 7. Нарзан. 9. Алтынчач. 11. Балта. 12. Кыарам. 13. Аксыаклык. 20. Имениу. 21. Кыанжыгыга. 22. Картон. 23. Акылман. 24. Хатлама. 26. Абынычу. 30. Мыйык. 31. Кыонак. 32. Илипинле. 33. Бапуш. 34. Жыгыра. 35. Азганлык.

Ёресине: 2. Ариулык. 3. Абазалы. 4. Апсаты. 5. Махтау. 8. Харамсызлык. 10. Сандыракыла. 14. Садакчы. 15. Лакорчу. 16. Бичак. 17. Милан. 18. Батан. 19. Чабак. 25. Сылтау. 27. Балаууз. 28. Чалгычы. 29. Догьура.

Ыйыкызга гороскоп

11 мартдан 18 мартха деру

КЬОЧХАР. Бу ыйкыда сиз тюрленирге сюериксиз. Алай кёлюгюню кёторюлюлерине алданып, мағаналы жумушланы ычындырырга боллуксуз. Аны себепли ишигизде эслирек болурга кюрешигиз.

ТАНА. Ырыскы жаны бла ишлеригизни тапландырырга итинуюгюню эсептери иги боллукдула. Баш кюнде сау ыйкыга планыгызы кырагыз. Аны умут этенигизча тамалар онг чыгарыкды.

ЭГИЗЛЕ. Бу ыйкыда сагышланмағанлай бир уллу ишни этерге алданырыксыз. Кесигизни кьолга алыгыз, акылыгызыны башыгызга жыйгыз. Жолда да артык сакылык изленеди.

АЙЫРЫЧАБАКЪ. Даулашы соруулада жууукларыгызы оюмларыны тынгылагыз. Аланы билекликтери сизге бек керекди бусагытда. Юйюр кырау жаны бла излеулеригизни артаракыга кююгуз.

АСЛАН. Сиз бу ыйкыда алгыракылада этген жумушларыгызы юсюнден сагышланғанлай турлуксуз. Халатларыгызыны ангыласагыз, мындан ары жашауугуз женгилирек боллугу хахды. Бу кюнде кюч-кыаруугуз артыгы бла окунады.

КЬЫЗ. Бир жолга аслам жумушну тамаларга кюрешегиз. Бу кезиуде саулуугузга кыратыгыз. Амалыгыз бар эсе, солуу кюле алып, аланы табийгатда оздурурга кюрешигиз.

БАЗМАН. Суйген адамыгыз бла арагызыны тап этерге ахшы кюнедиле. Сабийлеригиз бла байламлыкларыны да кючлендирге онг барды. Атагызы-анагызыны жокыламай тура эсегиз, алагы да барыгыз. Бу ыйкыны юйюрюгюзге жораласагыз игиди.

АКЬЫРАП. Ишигизде сизни жетишимле сакылайдыла. Алай хар затны тап этип кыярча бираз кыйналырга тошерикди. Бу ыйкыда кесигизни сынағанлай турлуксуз. Тирилигиз ахшы эсеплеге келтирилди.

МАРАУЧУ. Жуууапы ишлени жашауга кийирген заманда артык сакылык изленирикди. Табийгат берген жарык кёллюлюгюню, ийнаныуугузну тас этмесегиз, хар зат тап боллукду.

ТЕКЕМЮЮЗ. Бу кюнде спорт бла кюрешигиз. Эрттеден бери диетага олтурурга деп турганлагы аны тутуп башларга геюрге кюн бек ахшы заманга саналады. Саныгызыны-чархыгызыны сымарлагыз, сыфатыгызыны айбатландырыгыз.

СУУКЬУЙ. Имунитетигизни кючлегиз. Бютюнда жаз башында ол бек керекди. Фаида тошерик жумушланы да артка салмай, жууук заманда тамаларга кюрешигиз.

ЧАБАКЪЛА. Этерге деп турган ишлеригизни болжалга кыоймагыз. Бу кюнде сизни бир ишанған адамыгыз алдырга боллукду, аны ююн сак болурга кюрешигиз. Алай жашауга жарык кёз кыарамларыгызы уа тюрлендирмегиз.

Учредитель: Кыабарты-Малквар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Ж.Ж.

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редактору орунбасары)
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууапы секретары)
МОКЪАЛАНЫ Зукура (культура бёлюмю таматасы)
ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика бёлюмю таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууапы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламны информацияны эркиндиклерин кыоруула жаны бла Кыабарты-Малквар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмага КЪМР-ни Басма эмда асламлы коммуникацияла жаны бла кырал комитетини компьютер службысы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды.
Нальчик шахар, Ленин аты проспек, 33

Номерге графикте кёре 19.00 сагытда кьол салынады. 20.00 сагытда кьол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГАРГАНЛА:

Тикаланы Фатима - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууапы секретары орунбасары;
Зезаланы Лида - (1, 2, 3, 4-чю бетле),
Гезяланы Валентина - (9,10,11,12-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 2100 экз. Заказ № 286
Багыасы 15 сомду

РЕДАКЦИНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин аты проспек, 5

электронный почтасы:
elbor_50@mail.ru